

ZAL

2

INST. V.
GESCH.

INSTITUUT
VOOR GESCHIEDENIS DER
RIKS-UNIVERSITEIT
TE UTRECHT

INST. V.
GESCH.

Christo Geschied.
Al

Wed. E. Spamer & Zⁿ Lith. v. Z.M.

Thorbecke

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT

1040 5722

Mr. JAN RUDOLF THORBECKE
herdacht.

DOOR

M. BUYS.

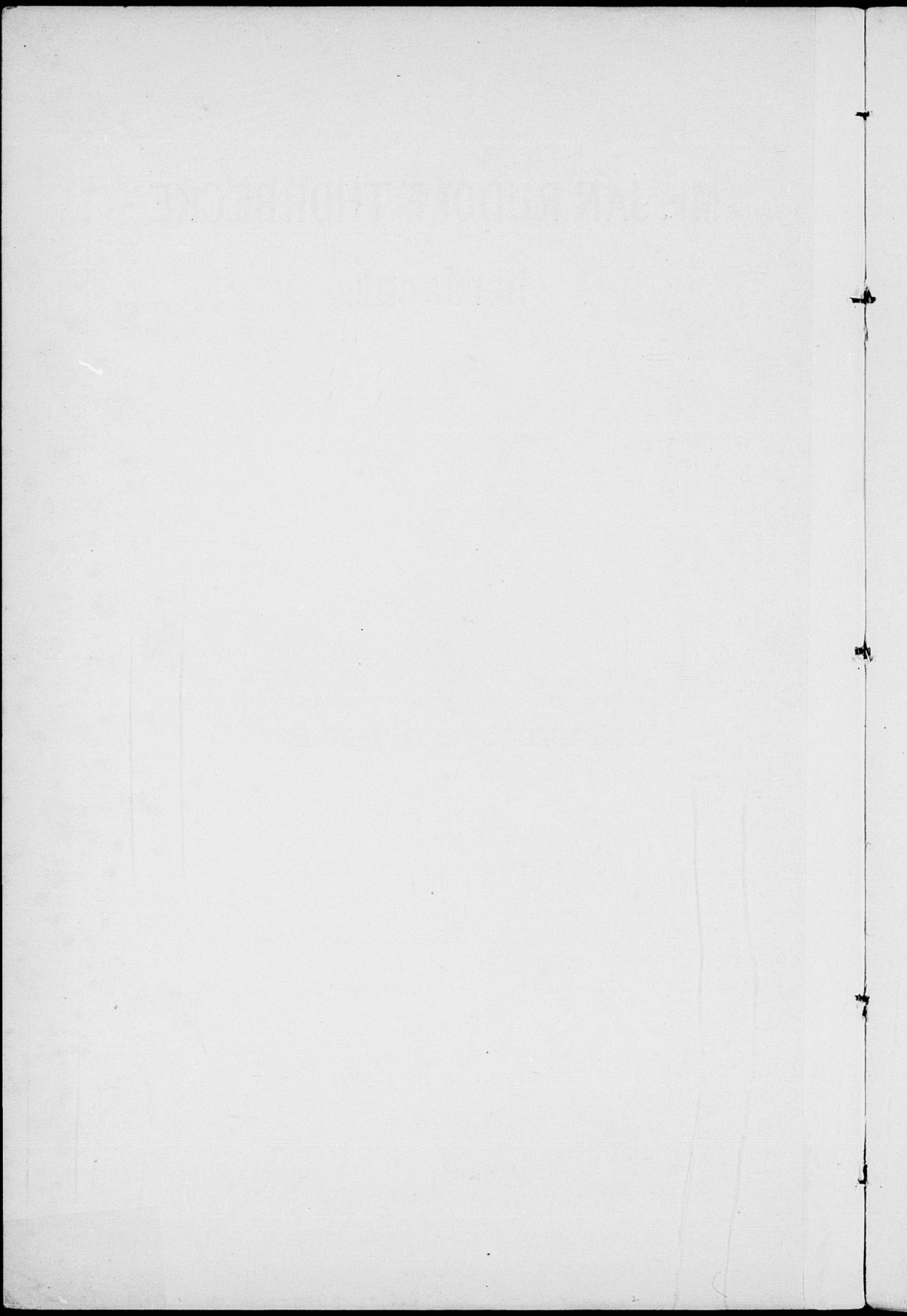

MET PORTRET.

Tweede druk.

TIEL. — D. MIJ.S.
1872.

Gelijk in het bizondere leven 's menschen karakteradel zich dikwijls het schoonst openbaart in dagen van zware beproeving en diepen rouw, zoo openbaren zich ook vaak de edele karaktertrekken van een volk het treffendst onder de beproevingen, die het ondergaat. Het heengaan van den grooten staatsman, wiens beeltenis hierbij aan het nederlandsche volk aangeboden wordt, mag in den vollen zin des woords een beproeving voor ons volk, een oorzaak van diepen rouw genoemd worden. Maar welk een hartverheffend schouwspel onder deze beproeving, die algemeene en oprechte waardeering van zijne talenten, van de diensten door hem aan het vaderland bewezen, van de verhevenheid en den adel zijns karakters, als burger en als mensch! Alle organen van de openbare meening hebben hun woord van hulde aan de nagedachtenis des overledenen gewijd. Natuurlijk was die hulde het warmst, als zij voortvloeide uit harten, welke de vrijzinnige beginselen innig liefhebben, maar zelfs bepaalde tegenstanders en vijanden zag men bloemen aandragen op zijn graf. Bevonden zich hier en daar doornen tusschen deze bloemen; men had — als schaamde men zich er over — de scherpe punten er van afgebroken en ze tusschen de bloemen doen wegschuilen. Op treffende wijze zagen wij onmiddellijk na Thorbecke's overlijden het woord van een gevoelvolle schrijfster bevestigd: »als de dood, de groote verzoener, gekomen is, dan voelen wij geen spijt over de teederheid en de liefde, maar wel over de hardheid en de verbittering, die wij jegens de overledenen aan den dag hebben gelegd". De verteederende macht, die de dood altijd uitoefent, openbaarde zich dubbel sterk, nu het de nagedachtenis gold van zulk een in den vollen zin des woords groot man.

Bij het heengaan van mannen als Thorbecke, bekruipt ons dikwijls een gevoel van bezorgdheid en angst. Waar is de man, vragen wij thans, waarop vorst en volk in moeilijke tijden zóó zullen kunnen steunen als op den overleden staatsman? — Doch te midden van deze vrees is ons een groote vertroosting

geschonken. Zoodanige mannen zijn het luisterrijkst bewijs van netgeen de menschheid, van hetgeen een volk kan voortbrengen. De bezielende macht van hun persoonlijkheid, de blijvende invloed van hun geest en hun beginselen, zijn in de hand Gods krachtige middelen om het optreden van groote mannen in de toekomst mogelijk te maken. Gelijk Thorbecke aangevuurd en bezielde is door mannen als Slingelandt, den grooten raadpensio-
 onaris, Hogendorp en Falck, zoo zal zijn geest als een goddelijke vonk neervallen in het hart van anderen en daarin een vuur van geestdrift voor het groote en goede, een gloed van heilige toewijding aan de hoogste en edelste belangen ontsteken.

Onder de huldebewijzen, die den grooten staatsman in deze dagen toegebracht zijn, trof er mij een, dat in zijn nederigheid en eenvoud welsprekender was dan menig hoogdravend of sierlijk bewerkt woord. Het was een aankondiging, waarin werken van of over Oldenbarneveld, Antonius Heinsius, Hogendorp en Falck in één adem met geschriften van onzen overleden staatsman genoemd worden. Ziedaar een lofspraak Thorbecke volkomen waardig. Want hij verdient in waarheid een plaats — en wel een eereplaats — onder die groote hollandsche staatslieden, aan wier werkzaamheid Nederland het bezit en het behoud van zijn rang onder de volken van Europa te danken heeft. In de leerjaren, als de beelden uit het verledene ons in den regel helderder voor den geest staan, dan die van den tegenwoordigen tijd, kan het jeugdige hart, dat van bewondering voor het groote en verhevene gloeit, dikwijls vol heimwee terug verlangen naar de dagen, waarin die staatslieden leefden en men van hunne werkzaamheid dagelijks hoorde. Mij dunkt, voor het nageslacht zal Thorbecke behooren tot die mannen, die in het jeugdig gemoed zulk een edel heimwee wekken. Hij wordt nog te dierbaarder aan het hollandsche hart door de omstandigheid, dat zijn invloed altijd een vreedzaam karakter heeft gedragen, dat zijn werkzaamheid geen schokken in ons volksleven heeft veroorzaakt, — met uitzondering van de ras afgeloopene Aprilbeweging in 1853 — geen worstelingen, die de geschiedenis wel aangrijpend maken, doch ons smartelijk aandoen van wege het bloed en de tranen, waarop zij te staan komen. Men zal op Thorbecke wijzen als op een van die mannen, wier voorbeeld en geest de jongeling-

schap zullen prikkelen tot een rijke en veelzijdige geestesontwikkeling. Genie en praktische bekwaamheid gingen bij hem hand aan hand en hij kan in dit opzicht vergeleken worden bij de grootste mannen uit vroeger en later tijd, bij Cicero, bij Bacon, bij Palmerston, Stuart Mill en Macaulay. In de scholen der geleerden werd hij gevormd; — en zijne wetten en regeeringsmaatregelen zijn als van iemand, die van der jeugd af aan met de praktijk en hare eischen te doen gehad heeft. Hij behoorde tot die mannen, wier talent zóó veelzijdig is, dat hun meesterhand zich verraadt in alles, wat zij aangrijpen. Hij was een meester in het spreken en dwong met zijn zachte stem ieder tot luisteren; een meester in het handelen, die door zijn daden ieder met ontzag vervulde. Ook hierin kan men hem met de grootste mannen op één lijn stellen, dat hij niet alleen oog en hart had voor groote zaken en gewichtige aangelegenheden, maar ook in het geringere niets overliet aan het lot. Hij ging bijvoorbeeld den arbeid zijner ondergeschikten op de nauwkeurigste wijze na, zóó zelfs, dat hij het hun wel eens een weinig lastig maakte, naar men zegt. Hij had dus den geest in zich van een Wellington, die gedurende zijn krijgstochten in Indië zelf de tuigen van de trekbeesten onderzocht. Nimmer versprak hij zich en legde door deze schijnbaar onbeduidende omstandigheid getuigenis af van de nauwgezetheid en zorgvuldigheid, waarmede hij zich voorbereidde tot het spreken. In werkenslust en werkensijver evenaarde hij de grootste staatslieden van Engeland. Voor Palmerston noch Gladstone behoefde hij in dit opzicht de vlag te strijken. Gelijk Burke bood hij aan de bezwaren moedig het hoofd. Aan diens leus: »tegen wind in!» doet ons Thorbecke's zinrijk woord tot een vriend denken, »dat het zijn grootste genot was de bruischende golven op de borst af te wachten.»

Het woord van een Engelschman over Thorbecke: »hij is een te groot man voor een klein land», — een woord dat ons pijnlijk aandoet om de minachting van ons vaderland, die er uit spreekt — levert het bewijs, dat het geen bekrompen nationale trots is, die ons den overleden staatsman zoo hoog doet waardeeren.

Welk een aantrekkelijk en hartverheffend schouwspel biedt ons

Thorbecke's leven! Als jongeling op het gymnasium te Zwolle, waar hij in 1798 geboren was; als student te Amsterdam en te Leiden blonk hij reeds uit door zijn groote gaven en zijn onvermoeiden ijver. Ieder, die hem kende, zag hem toen reeds in den geest op den professoralen kathedraal. In zijn dissertatie over Asinius Pollio, den vermaarden staatsman, letterkundige en redenaar uit den laatsten tijd der romeinsche republiek, openbaarde zich toen reeds zijn voorliefde voor rijke en veelzijdige geestesontwikkeling. Zijn tweejarig verkeer aan de duitsche hoogeschole getuigt van zijn liefde voor degelijke en diepgaande studie. Hij legde zich daar vooral op de geschiedenis en de wijsbegeerte toe. De beoefening van dit laatste vak maakte hem echter, naar men zegt, in het oog van koning Willem I, een minder gewenscht man voor den staatsdienst of het professoraat. Twee jaren lang was de jeugdige geleerde als privaat-docent onder de duitsche studenten te Giessen en te Göttingen werkzaam. Nadat hij in het vaderland teruggekomen was, werden zijn verdiensten gewaardeerd en werd hij tot hoogleeraar in de staats- en rechtswetenschappen te Gent aangesteld, waar hij door zijn onderwijs een machtigen invloed uitoefende. Zijn helder inzicht in de eischen der praktijk verried zich toenmaals reeds in zijn naamloos geschrift: »Bedenkingen over de Hoogeschole en het academisch Onderwijs van de letterkundige Faculteit te Gent.» De belgische revolutie was oorzaak, dat hij in 1830 naar Leiden werd verplaatst. Daar was hij, evenals later de hoogleeraar Scholten, na de opheffing van het Atheneum te Franeker, overcompleet. Maar gelijk onze groote godgeleerde, door zijn machtigen geest en bezielend onderwijs, leerlingen om zich heen wist te verzamelen ook voor niet verplichte vakken, zoo ook de beroemde staatkundige. Thorbecke vormde zich te Leiden een school, die den meester met trouwe liefde aanhing en de bakermat was dier »oude garde van het eminente hoofd», die zoo beroemd is geworden in onze parlementaire geschiedenis en zooveel heeft bijgedragen tot verwerkelijking van de beginselen des meesters in het staatsbestuur. In den strijd tegen België stond hij, gelijk destijds ieder, die een vaderlandlievend hart in zich omdroeg, aan de zijde der regeering, gelijk uit een tweetal wederom naamlooze geschriften, die hij uitgaf, kan blijken.

Thorbecke's eigenlijk gezegde staatkundige werkzaamheid vangt in het jaar 1839 aan, nadat hij korten tijd te voren in een paar brochures tegen Groen van Prinsterer, weder zonder vermelding van zijn naam uitgegeven, zijn afkeer van de reactionnaire en antirevolutionnaire beginselen, had doen kennen. Zijne »Aanteekeningen op de Grondwet», waarmede hij als 't ware den eersten stap deed op het praktisch gebied der staatkunde, waren in die dagen niet alleen een boek, maar gelijk men terecht heeft opgemerkt, een *daad*. Er behoorde een ongewone mate van moed en geestkracht toe om hetgeen zoovelen in hun binnenste smoorden of elkander stillekens in het oor fluisterden, van de daken te prediken: de behoefte, die het land had, aan doortastende hervormingen in het staatsbestuur. De ingenomenheid, waarmede dit werk, niet alleen door de staatslieden en de mannen der wetenschap, maar door het geheele denkende deel der natie ontvangen werd, zoodat het al spoedig een tweede uitgave beleefde, doet ons zien hoezeer Thorbecke's denkbeelden uit het hart des volks gegrepen waren. Van toen af vermenigvuldigden zich zijne staatkundige geschriften naar de behoeften des tijds, terwijl hij de belangen der wetenschap even trouw bleef dienen. In 1844 werd hij lid van de dubbele Kamer, die samengeroepen was om de voorstellen der regeering tot herziening van de Grondwet in overweging te nemen. Zijn kloek en doortastend karakter openbaarde zich destijds reeds, toen hij, als het hoofd en de ziel der beroemde »negen», een afdoend voorstel tot grondwetsherziening hielp indienen, dat in zijn hoofdtrekken reeds geheel den geest ademde der Grondwet van 1848, het groote werk, dat Thorbecke's naam in Nederland zou vereeuwigen. Destijds echter vonden de denkbeelden van den helderzienden staatsman geen genoegzamen bijval en het voorstel werd in de Tweede Kamer met groote meerderheid van stemmen verworpen, terwijl Thorbecke er ook zijn plaats in de Kamer door verloor. De geweldige schok, dien de fransche revolutie van 1848 aan geheel Europa gaf, deed zich ook eenigszins in ons vaderland gevoelen, op heilzame wijze trouwens, daar de oogen van vorst en volk er beter door geopend werden voor de eischen des tijds en voor de wenschelijkheid van staatsinstellingen, door Thorbecke's geest beziel. De commissie,

aan wie door den koning het opstellen eener nieuwe grondwet werd opgedragen en waarvan Thorbecke wederom het besturende en bezielende element uitmaakte, was in ruim drie weken met hare taak gereed. In strijd met het hollandsche spreekwoord: »haastige spoed is zelden goed'', muntte deze arbeid uit door zijn degelijk en doeltreffend karakter. In deze drie weken had dan ook de commissie weinig meer te doen dan vorm geven aan hetgeen onzen staatsman reeds lang helder voor den geest had gestaan. Zóó deugdelijk waren Thorbecke's denkbeelden, dat de wijzigingen, die de Kamer in de grondwet aanbracht haar meer geschaad dan gebaat hebben. Reeds in November 1848 werd zij plechtig afgekondigd. Aan Thorbecke, haar voornaamsten bewerker, komt dus een niet gering deel toe van de eer, dat ons volk door dit schoone werk des vredes bewaard is gebleven voor de geweldige beroeringen, waardoor zoovele landen van Europa in dat aan stormen zoo rijke jaar zijn geteisterd. »Een vrij volk en een vrije regeering'', in deze woorden drukte Thorbecke zelve treffend den geest en de bedoeling onzer grondwet uit. In den beginne werd de man, aan wien men haar voornamelijk te danken had, niet opgenomen in het ministerie, dat onze staatsinstellingen naar de nieuwe grondwet moest hervormen. Doch spoedig bleek het, hoe onmisbaar daartoe zijn vaste hand en krachtige geest was. In 1849 werd hij voor de eerste maal tot de ministeriële waardigheid geroepen. Vier jaren achtereen bewees hij, hoezeer hij deze verdiende. Hoewel een groot deel van het volk nog beangst was voor zijn ingrijpende maatregelen, de verlichten in het land waren evenzeer als de meerderheid der volksvertegenwoordigers met zijn optreden ingenomen. De ambten en bedieningen werden toen voor het eerst weer na vele jaren aan de waardigsten gegeven, in plaats van aan de gunstelingen en de verwanten van invloedrijke personen. Een aantal belangrijke wetten, door Thorbecke ontworpen, waardoor de beginselen van de grondwet in de geheele staatshuishouding doordrongen, zooals de wet op de verkiezingen en de wetten tot regeling van de provinciale en gemeente-aangelegenheden, werden in de Kamers aangenomen. De zón van onzen staatsman was ter middaghoogte gerezen.

Doch het leven van zoodanige mannen als hij gaat niet zonder beproevingen voorbij, die meestal in den vorm van miskenning

hunner bedoelingen tot hen komen. Ook het groote beginsel der grondwet: gelijkstelling aller godsdienstige gezindten, wilde hij tot een waarheid en werkelijkheid maken en daarom het katholieke kerkgenootschap in de gelegenheid stellen om zijn inwendige aangelegenheden en zijn bestuur volgens de voorschriften dier kerk te regelen. De hieruit voortvloeiende benoeming van bisschoppen door den Paus en de kwetsende toespraak door dezen kerkvorst, bij die gelegenheid gehouden, deed onzen staatsman den toorn der Protestanten belooopen, welke toorn door zijne tegenstanders behendig werd gebezigd om hem van het kussen te dringen. De dusgenaamde Aprilbeweging liep op den val van Thorbecke uit, maar het ministerie, dat hem opvolgde, deed niets, dat aan de verwachtingen der Protestanten beantwoordde. Deze zagen dus in, dat zij verschalkt waren en het vrijzinnige gedeelte van hen heeft den verdraagzamen staatsman later trouw gesteund. De schitterendste rechtvaardiging van Thorbecke is wel de omstandigheid, dat later bijkans niemand op de Aprilbeweging heeft durven wijzen als op een glansrijk feit.

Te midden van de volksvertegenwoordigers was onze staatsman niet minder ijverig werkzaam in het belang des vaderlands, door een aantal heilzame vrijzinnige instellingen tot stand te helpen brengen. De wet op het lager onderwijs van 1857 is geheel van zijn geest doortrokken. Warm heeft de wakkere voorstander der vrijheid en verdraagzaamheid voor het Christendom, dat boven geloofsverdeeldheid verheven is, gepleit en zijn zaak doen zegevieren. Op geestvolle wijze bracht hij in die dagen het voorbeeld van den milden en vromen Borger te pas. Met ingenomenheid verhaalde hij, hoe het dezen geleerde soms behaagde, als hij vermoed was van den arbeid, boven een kleinen bijbel, een los gebouw opgericht van een menigte boeken over den Bijbel, welk gebouw hij vervolgens met een stok, als het zinnebeeld van den tijd, die de vergankelijke leerstelsels wegvaagt, omverwierp, terwijl de kleine bijbel, het beeld van het onvergankelijke onleerstellige Christendom, ongedeerd op zijn plaats bleef. Niemand, die het Christendom boven geloofsverdeeldheid liefheeft, zal licht de diensten vergeten, die de groote staatsman in ons land aan deze heilige zaak bewezen heeft.

Wederom kregen de liberalen, dank zij hun talentvol hoofd,

deel aan de regeering, maar Thorbecke zelf werd nog verscheidene jaren lang van de plaats, die hem wettig toekwam, geweerd. Hij bleef echter met onverflauwde belangstelling en altijd even wakkeren ijver de volksbelangen behartigen. Door zijn aanvuring en met zijn hulp kwam de spoorwegwet tot stand, die aan den handel en de nijverheid een nieuw en schoon leven beloofde. Van 1862 tot 1866 werd hij voor de tweede maal het hoofd van het ministerie. Zijn fier woord: »wacht op mijne daden", bleek geen ijdele klank te zijn. Bij vernieuwing openbaarde hij zijn liefde voor de zaak der volksverlichting door zijn wet op het middelbaar onderwijs. De afschaffing der plaatselijke accijnsen, de doortastende maatregelen, die hij nam tot voltooiing van het spoorwegnet, tot verbetering van den waterweg naar Rotterdam en de doorgraving van Holland op zijn smalst, leveren het bewijs, hoe na ook de stoffelijke belangen der volksklasse, de landbouw, de handel en de nijverheid hem aan het hart lagen. Een verschil met zijn ambtgenoot Fransen van de Putte, den radikaal op koloniaal gebied, dien hij slechts met weerzin in zijn ministerie had opgenomen, was oorzaak, dat hij voor deze het veld moest ruimen, om weldra in de Kamer te toonen, hoe machtig zijn invloed was ter bestrijding zoowel van die maatregelen, welke naar zijn inzien te radikaal waren, als van die, welke een geest van reactie ademden. Bedachtzame en voorzichtige vooruitgang, niet afbreken zonder tegelijk op te bouwen, was Thorbecke's leuze; — een leuze, waaraan zijn regeering zoowel als zijn werkzaamheid in de Tweede Kamer een groote mate van vastheid en kracht ontleende, en die oorzaak was dat het volk, eenmaal met hem bekend, vol vertrouwen was, als hij de teugels der regeering in handen had. Ongetwijfeld heeft hij evenmin in de koloniale als in de militaire aangelegenheden van onze natie de kracht en de grootheid van zijn geest, het luisterrijkst geopenbaard. Zijn koloniale staatkunde wordt door velen zelfs zijn zwakke zijde genoemd, en de weinig afdoende maatregelen tot verbetering van het krijgswezen, die onder zijn bestuur genomen zijn, heeft men Thorbecke vaak als een verwijt voor de voeten geworpen. Doch kunnen wij het hem ten kwade duiden, dat hij niet tegelijkertijd groot was in de werken des vredes en in die van den krijg, dat zijn

hart niet even warm klopte voor het verre Insulinde, als voor het land waar hij woonde en voor welks welvaart en geluk hij zoo ijverig werkzaam was?

Hier stuiten wij op de perken, waarbinnen elke menschelijke grootheid besloten is en die ons het »van gelijke beweging» nadrukkelijk in herinnering brengen, tot vertroosting en aanmoediging van hen, die zich anders afgeschrikt zouden gevoelen van elke poging om in hunne voetstappen te treden.

Hoe ernstig Thorbecke de zaak der vrijheid bleef liefhebben, bewees de strijd, die onder zijn leiding tegen het ministerie Van Zuylen-Heemskerk gevoerd werd en waardoor het genoodzaakt werd plaats te maken voor een ministerie door hem gevormd, zonder dat hij er zelf zitting in nam. Het was voor zijn vrienden en vereerders een groote voldoening, dat de groote staatsman, op ruim zeventigjarigen leeftijd nog helder van hoofd en krachtig van geest, wederom met de leiding der staatszaken belast werd. Te midden der ernstige omstandigheden van het droevige oorlogsjaar, gaf zijn optreden aan het geheele volk een gevoel van gerustheid en kalnte. Hij heeft de zaak der hervorming van ons krijgssstelsel, die hij aan het hoofd van zijn programma gesteld had, niet tot stand mogen brengen. Op het vreemde terrein was de overigens zoo wakkere strijder niet te huis. De omstandigheden, die aanleiding hebben gegeven dat het geheele ministerie zijn ontslag vroeg, zijn van algemeene bekendheid. Nog voor dat Thorbecke's ministeriëel leven geëindigd was, bereikte hem de onverbiddelijke hand des doods, waardoor wij hem, in het belang van ons volk, zoo gaarne nog lang gespaard hadden gezien. Tot bijkans op den rand van het graf was de groote staatsman op zijn post. Vol innige belangstelling in de zaak des vaderlands is hij gestorven. Onvergetelijk zal de dag van zijn heengaan zijn. Een zijner laatste woorden was een warme dankbetuiging aan allen, die hem bij zijn pogingen tot heil des vaderlands trouw hadden gesteund

Zoo is dan Thorbecke heengegaan. Zijn woord, zijn werk, zijn geest zal hem echter overleven. Zijn edele nagedachtenis zal velen aanvuren tot het woekeren met de talenten, die God hun verleende, ten dienste van de heiligste volksbelangen. En niet

alleen als talentvol en krachtig staatsman zal hij een bezielenden invloed blijven uitoefenen, maar ook als mensch, door zijn karakteradel, zijn zielegrootheid, zijn waarachtig godsdienstigen zin. Geen enkel woord is er, na zijn afsterven, over Thorbecke geschreven of gesproken, waarin aan deze eigenschappen geen hulde gebracht is. Vriend en tegenstander ontdekten zich eerbiedig het hoofd voor dezen edelen, rechtvaardigen en godvruchtigen man.

Het verhevenste kenmerk van ware zielegrootheid, echte, ongemaakte nederigheid, ontbrak hem niet. Stil en eenvoudig bewandelde hij zijn weg. Hij was geheel natuur en waarheid. Als een gewoon burger leefde hij, zonder staatsie of praal. In hoofsche kringen was hij niet te huis. Het studeervertrek, de raadzaal, zijn bureau, en, na voleindigden arbeid, het vriendelijk huisvertrek waren de plaatsen, waar hij het liefst verkeerde. Nooit heeft hij geroemd op zijn daden. Van ijdele woorden had hij een afkeer. Het was een geliefkoosde stelregel van hem, »dat spreken tot handelen moet leiden.» Zijn woord »wacht op mijne daden» kenschetst hem geheel. Van geen streepende beloften was hij een vriend. Zijn meeste woorden zelve waren daden.

Hij wijdde zijn ijver en nauwgezetheid niet alleen aan zijn grootschen wetgevenden arbeid en aan zijn openbare parlementaire werkzaamheid, maar ook evenzeer aan de geschriften, die hij naamloos heeft uitgegeven, aan het meer verborgen maar niet minder nuttige werk, dat in de Kamer-afdeelingen wordt verricht. Hij behoorde tot die *burgers*, waarvan een vermaard fransch schilder zeide, dat hun naam nog leven zou, als aan de helden van den dag, die in pronkziek vertoon en pochende werkzaamheid hun kracht zochten, door niemand meer zou worden gedacht.

Overeenkomstig zijn wensch werd zijn overlijden op de meest eenvoudige wijze bekend gemaakt. Welk een tegenstelling vormt dat korte en eenvoudige bericht, waarin de zijnen van zijn afsterven kennis gaven, met die pralende advertenties, waarin een aantal onbeduidende personen, ijdel tot over 't graf, de opsomming hunner waardigheidjes nog laten besluiten met een »enz.», opdat de wereld toch goed zou weten, welk een gewichtig personage haar weer ontvallen is!

Eenvoudig moest ook, volgens zijn uitdrukkelijk verlangen, de droeve tocht naar de laatste rustplaats zijn, — een tocht, die almede zoo vaak tot een uitstalling der menschelijke ijdelheid wordt misbruikt. Het is gebleken, dat ook de afwezigheid van een hofrijtuig in den begrafenisstoet, waarover enkele voorbarigen zich reeds hadden geërgerd, als een kleine smaadheid der nagedachtenis van den grooten man aangedaan, enkel het gevolg was van zijn uitgedrukten wensch, die hem wederom in zijn afkeer van alle ijdel vertoon treffend kenschetst. IJdeler vertoon toch dan zulk een rijtuig in een begrafenisstoet, met lakeien er naast, doch zonder iemand er in, is nauwelijks denkbaar. Schooner eer werd hem door de dankbare natie bewezen, die rondom zijn graf in de kern van hare verlichtste en edelste mannen vertegenwoordigd was.

Thorbecke's onbaatzuchtigheid was smetteloos. Nooit heeft hij zijn hooge betrekkingen of zijn machtigen invloed aangewend tot bevoordeeling of verrijking van zich zelve of de zijnen. Men verhaalt zelfs van een verwant des staatsmans, die onder zijn bestuur even moeielijk een betrekking kon erlangen als onder het bestuur van Thorbecke's staatkundige tegenstanders. Het schoone voorstel van den Koning om aan de dochters van zijn overleden staatsdienaar een jaargeld toe te kennen, als nationaal blijk van hulde aan den vader en ter voorziening ook in hare behoeften, doet ons denken aan dien rechtvaardige uit de oudheid, den edelen en onbaatzuchtigen Aristides, aan wiens dochters, die hulpeloos achterbleven, door het dankbare volk een bruidschat werd geschonken.

Aan de verhevenheid en den ernst van zijn karakter was het te zien, dat onze staatsman niet op de breede en gladde paden van de weelde en het genot had gewandeld, maar dat hij zich gevormd had onder de gezegende tucht van de inspanning en den arbeid, waardoor de geest wordt gestaald en gezuiverd. Door de toejuicing werd hij niet tot overmoed geprikkeld, onder den tegenstand duldde hij niet, dat moedeloosheid of wrok post vatten in zijn ziel. Somtjids is hij miskend en met ondank bejegend, maar zijn bereidvaardigheid om vorst en volk van dienst te zijn, als hij er toe geroepen werd, bleef altijd even groot. Het belang des vaderlands stond hem steeds voor den

geest. Zijn vrijzinnige regeeringsbeginselen, zijn verdraagzaamheid, zijn ijver voor de verlichting en den stoffelijken vooruitgang van ons volk ontvingen een hoogere wijding door den geest van trouwe vaderlandsliefde, die er de ziel van uitmaakte; door de overtuiging, dat alleen op deze wegen geluk en zegen voor Nederland was te vinden.

Een niet minder verheven trek van zijn karakter was de afkeer dien hij door woord en daad aan den dag legde van het jachtmaken op populariteit, in den gewonen zin des woords. Innig was zijn liefde voor het Huis van Oranje en het koninklijk gezag, gelijk uit zijn ijver om dit gezag krachtig te handhaven kan blijken, maar hij was uiterst sober in het gebruik maken van Oranje- en koningsgezinde leuzen, die de volksmassaas wel opwinden maar weinig veredelen of voorwaarts doen gaan. Tegen het klare getuigenis zijner handelingen in, heeft men hem zelfs wel eens voor een vermomden republikein uitgemaakt en hem door de aanwrijving van dien naam hatelijk zoeken te maken bij het Oranje-lievend volk. De sleurgeest, die in regeerings- en andere zaken ten onzent zoo vaak ten troon zit, vond in hem een krachtig en kloek bestrijder. Van het streelen onzer nationale eigenliefde, van het vergoelijken der volksgebreken was hij een beslist vijand. Zijn leven drukt schoon het zegel op het woord van een ander edel man, die zeide: »Populariteit in den alledaagschen zin van het woord is niet waard, dat men er moeite om doet. Doe uw best, verwerf u de goedkeuring van uw geweten, dan zal een beter en edeler populariteit uw deel zijn».

Het bewustzijn van zijn nederigheid verhinderde hem evenmin als andere groote mannen om het bewustzijn bij zich om te dragen van zijn kracht. Gelijk de groote Christen-apostel Paulus tegelijk een toonbeeld was van waarachtigen ootmoed, een vijand van alle zelfverheffing en zich vol edele fierheid beriep op de kracht en den zegen van zijn geest en zijn beginselen, zoo ook was onze groote staatsman in het bewustzijn van zijn kracht en zijn nuttige werkzaamheid, vol zelfvertrouwen, vol veerkracht, vol edele fierheid. Zijn gebreken waren voor een deel het gevolg van dit krachtsgevoel en dit zelfvertrouwen, de onverzettelijkheid b. v., die hij dikwijls aan den dag legde; zijn afkeer van tegenpraak van de zijde zijner aanhangers; de wel eens te hooge

eischen, die hij, naar men verhaalt, aan zijn ondergeschikten stelde.

Het getal van zijn bijzondere vrienden was klein maar des te inniger en te reiner was hun vriendschap voor den grooten man, die gewijd werd door een geest van eerbied en bewondering. Welk een man, van wien door zijn vertrouwden getuigd kan worden, wat de minister Jolles bij het geopend graf van zijn vriend uitsprak: »Ik verklaar oprecht, dat ik bijna dagelijks van hem geleerd heb!» Welk een man, wiens dood op iemand, die zich door hem verongelijkt achtte en daarom verbitterd op hem was, zulk een overweldigenden indruk maakte, dat hij er geheel door verteederd werd en zich ging schamen over het min edele gevoel, dat hij jegens den edelen staatsman had gekoesterd!

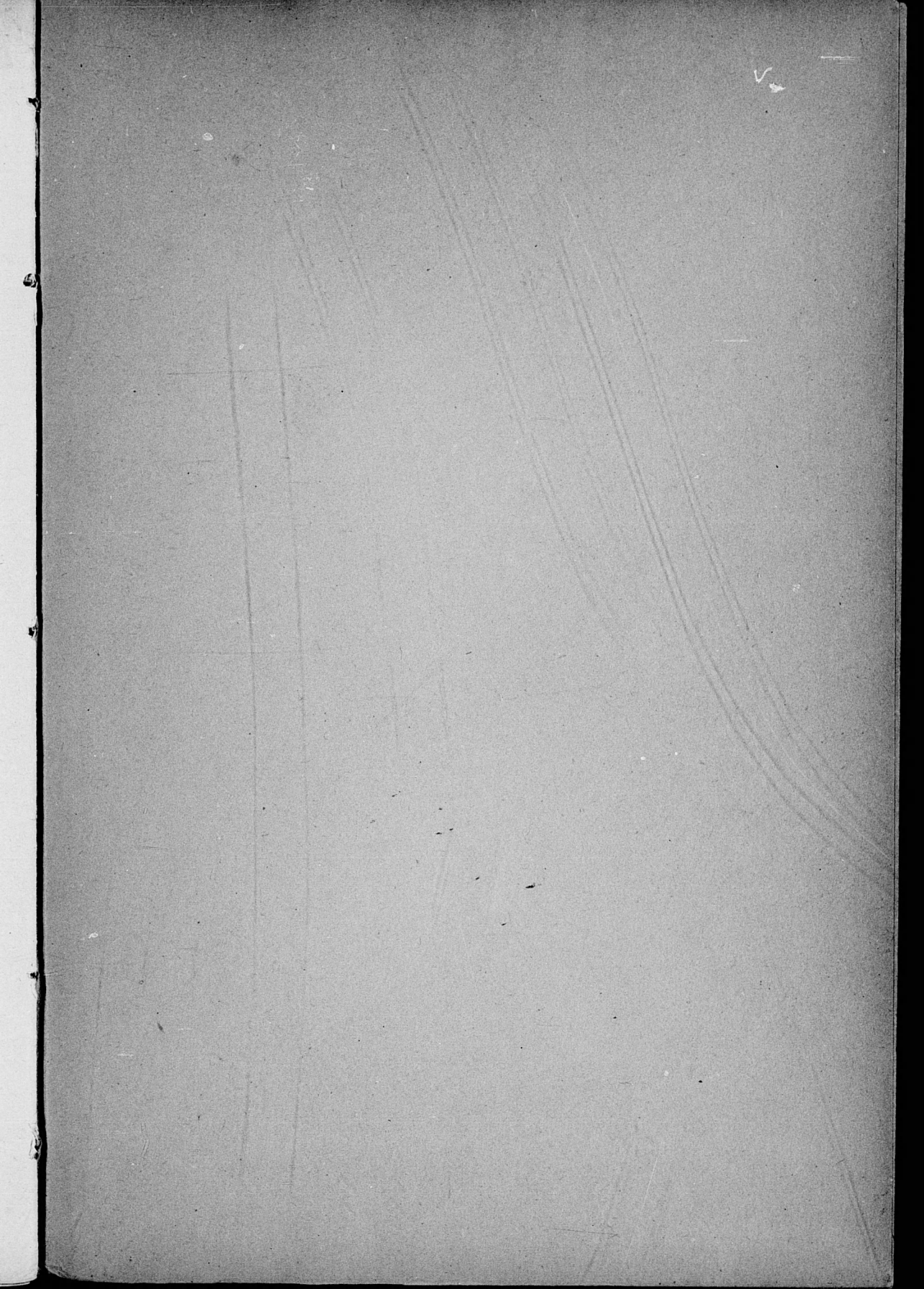
En daalt zoo menig groot man van zijn voetstuk af, als hij in zijn dagelijksche omgeving, in het huiselijk leven wordt bespied, waar het karakter de banden van zich afwerpt, waardoor het in de samenleving wordt bedwongen, »Thorbecke,» zegt zijn vertrouwde vriend Dullert, »was nergens grooter dan in den huiselijken kring». Hij was een trouw en liefdevol echtgenoot en vader. Zijn vrouw droeg hij een edele liefde toe en hield haar nagedachtenis in hooge eere. Zijn kinderen waren het voorwerp van zijn innige genegenheid en trouwe zorg. De toon, waarop zijn zwaargeschokte zoon bij het graf dank zeide voor de hulde aan zijn *besten* vader bewezen, was, naar het getuigenis der aanwezigen, de schoonste lofspraak op hem, die er in rustte.

Het verwondert ons niet, dat zulk een man door een diep en levend geloof aan den God der liefde bezielde werd, dat hij op den weg van zijn edele plichtsbetrachting en toewijding aan het groote en goede, op het staatstoonel en in zijn dagelijksch leven, Gods licht en vrede gevonden had voor zijn hart. Zijn godsdienst was, geheel in overeenstemming met zijn persoonlijkheid, geen zaak van woorden maar een betooning van geest en van kracht. De Almachtige was voor dezen krachtigen man een levende werkelijkheid. Een onbepaalde overgave aan Zijn wil, was hem een bron van troost en moed onder de beproevingen van zijn leven. »Het schijnt God te behagen,» zoo schreef hij kort voor zijn dood, »dat ik hier beneden nog blijf arbeiden;

laat ons trachten nog wat goeds te doen". Ziedaar een ongezocht en nederig getuigenis uit de volheid van zijn eigen hart omtrent het godsdienstig karakter zijner werkzaamheid en het werkdadig karakter van zijn godsvrucht. Onder de ware volgers van den eenigen Meester, die hieraan gekend worden, dat zij hun licht laten schijnen zoolang het dag is, en onverdroten goede werken doen, levende drangredenen dus zijn tot verheerlijking van God, mogen wij Thorbecke een eereplaats toekennen. De kracht van zijn geest nog aan den rand van het graf, de onverminderde warmte van zijn liefde voor vaderland en huisgezin, geven wederom een nieuwen steun aan de gezegende hoop, die ook in hem woonde, dat niet alleen het goede werk van den mensch maar ook de mensch zelf blijven zal.

Wij staren Hollands grooten en edelen staatsman, den trouwen vriend, den echten burger, den liefhebbenden vader na, met een gevoel van diepen weemoed, van innige en liefdevolle bewondering en vereering. De vruchten van zijn werkzaamheid vormen het schoonste gedenkteeken tot zijn eer. Dankbaar verheerlijken wij Hem, die ons volk zulk een uitnemende en gezegende gave heeft geschonken in dezen man, wiens nagedachtenis zulk een scherpe prikkel is om kloek en trouw te werken en te leven tot zegen van vrouw en kind, van vriend en vaderland. Ook in dit opzicht zal de diep betreurde staatsman niet vruchteloos hebben geleefd. Dit gevoelt ieder, wien zijn beeld helder voor den geest staat, diep in de ziel.

Noordscharwoude, Juni 1872.

A54124C

